

Szende Virág

A feltételesség kifejezése a magyarban*

Amint a címből is kitűnik, nem elsősorban a feltételes módról szeretnék szólni, hanem arról, hogy a magyar nyelv miképpen képes kifejezni azt, hogy a cselekvés (történés, létezés) valamilyen feltétel teljesüléséhez van kötve. Mint tudjuk, a feltételes mód nem csupán ennek kifejezésére alkalmas, s a feltételességet sem csupán feltételes módú igealakokkal érzékeltethetjük. Éppen ezért a feltételes módról csupán érintőlegesen szeretnék szólni, inkább csak azokat a momentumokat említve, amelyek a tanítás során megvilágítandók.

A téma tárgyalásához két kategóriát magyaráznunk kell: az egyik a mód fogalma, a másik a modalitásé. „A mód az ige morfológiailag jelölt kategória, melynek funkciója az egész mondat tartalmával van kapcsolatban, s alapvető szerepet tölt be a nyelv modális rendszerében, a modalitás kifejezésében” (Kugler 2000: 106). A mód nem univerzális kategória, mint a modalitás, amelynek jelölői viszont minden nyelvben megtalálhatók, s szemantikailag az egész mondathoz tartozik, nem csupán az ígéhez. A modalitás tehát szemantikai kategória, amely természetesen összefügg a mondatfajtákkal (szintaktikai kategória) és a beszédaktussal (pragmatikai fogalom). A modális jellemzők nagy része nem grammatikailag, hanem inkább lexikálisan jelölhető. A feltételesség vagy óhajlás többféle mondatfajtaival is kifejezhető, a különböző mondatfajta más-más grammatikai jelölőt kívánnak, de a feltételes mód jelével ellátott alak csak bizonyos környezetben fordul elő. Mint például a meg nem valósult feltétel esetén: *Ha lett volna kocsink, megnéztük volna Pécsset, Sopront.* Vagy a függő óhaj esetén: *Mit állsz itt ahelyett, hogy segítenél?* De ez tapasztalható a megengedésnél is: *Ha elfogadnám is a véleményedet, ez a dolgon nem változtatna.*

Tekintsük át a feltételes módot mint grammatikai kategóriát. Talán azt gondolnánk, hogy a feltételes mód jeléről nem is kell beszélnünk, hiszen a hagyományos nyelvtanok egyöntetűen azt mondják, hogy ez a *-na/-ne; -nál/-né*. Sőt, ha egészen precízek szeretnénk lenni, akkor bizony fel kell sorolnunk még ezeket a változatokat is: *-ana/-ene, -aná/-ené, -nna/-nne, -nná/-nné* (*sz-es, v-s* tövek). Van azonban egy nem is annyira újszerű, de ismét felvetett gondolat, mely szerint célszerűbb volna egyedül az *-N-t* a feltételes mód jelének tekinteni hasonlóan a *-J* felszólító mód és a *-T* múlt idő jeléhez (T. Somogyi 2000). Ebben az esetben tehát nincs külön alakja az alanyi

* A XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (Szeged, 2002. március 27–29.) *Magyar mint idegen nyelv* szekciójában tartott előadás írott szövegváltozata

és tárgyas ragozásban a feltételes mód jelének, hanem az *-n*-hez kapcsolódnak a személyragok, így az *-a/-e*; *-ál/-é* is. Csak hadd utaljak az elbeszélő múltira, amely a feltételes módnak formailag rokona: *várek, várál, vára stb.* ~ *várnék, várnál, várna stb.* (Bárczi 1975: 169). Meggondolandó, nem volna-e szerencsésebb a feltételes mód tanítása ezzel a módszerrel, s nemcsak az egyszerűség kedvéért, hiszen ha azt feltételezzük, hogy az igei személyragok mindkét személyragozási sorban minden időben, számban és személyben lezárják a szóalakot, akkor a feltételes mód E/3. igealakjai sem alanyi, sem tárgyas ragozásban nem felelnének meg ennek a követelménynek. Márpedig a nyelvtanításban kívánatos a rendszerszerűség biztosítása.

A tanítás során külön gondot kell fordítanunk arra, hogy az alanyi ragozású E/1. rag nem illeszkedik (*látnék, írnék*). Ennek magyarázatát a nyelvtanok abban látják (ha egyáltalán magyarázzák), hogy hangrendi illeszkedéssel a tárgyas ragozás T/3. alakjával lenne azonos (*látják, írnak*). Ez persze a nyelvtanulót – bármennyire korrekt is a magyarázat – aligha segíti ki, hiszen a magas hangrendű szavaknál ugyanez az azonosság fennáll. Nemigen foglalkozunk – véleményem szerint helyesen – a *volna* és a *lenne* különbségének magyarázatával, a legtöbb nyelvkönyv egyenlőségjelet tesz a kettő közé. A feltételes mód múlt idejének analitikus formája is egyértelmű, hiszen nincs olyan igealakunk, amelyen a mód és az idő egy szóban találkozna (**néztenék, *keresettne*), talán egy két régi forma létezett a jövőidejűség kifejezésére; például a Jókai-kódexben: *yutandana, yeuvenedenenek* (T. Somogyi 2000: 26). Csupán egy furcsaságot említenék meg a feltételes mód múlt idejével kapcsolatosan: a létige megfelelő formáját, amely nem a *van* ige múlt ideje + *volna*, hanem a *lesz* múlt ideje: *lett + volna*. Ez önmagában nem érdemel különösebb figyelmet, hiszen a feltételes módhoz érve a nyelvtanuló már megszokta a magyar nyelv „furcsaságait”, csupán akkor követünk el hibát, ha a *lett* alakot a *volt* formából próbáljuk levezetni (mint ahogy teszi ezt a Színes magyar nyelvkönyv). Ennek ugyanis szabályos alakja a ma már régiesnek ható *volt volna* lenne.

Mielőtt ennek a grammatikai formának az alkalmazására áttérnénk, célszerűnek látszik a mellékmondatok osztályozásával kapcsolatos szemléletbeli kérdések tisztázása, mert ebben a munkámban elsősorban ezekre szeretnék kitérni. A hagyományos nyelvtanok mondatrészi szerep alapján osztályozzák a mellékmondatokat, azaz aszerint, hogy a mellékmondat a főmondat mely mondatrészét fejti ki. Hadrovics László ekképpen vélekedik erről a szemléletről: „... az a logikai rendszerezés, amely az egésznek alapja, túlságosan egyoldalú, nem elég nyelvszerű, nem a nyelv természetes adottságaiból indul ki, hanem a formális logika összefüggései alapján alkot rendszert, és ehhez méri a nyelvi jelenségeket. Olyan eljárás ez, mintha a föld felületét nem a természetes tájegységek szerint írnánk le, hanem az ezektől teljesen függetlenül, mesterségesen meghúzott szélességi és hosszúsági körök által alkotott képzeletbeli idomokat vennénk a leírás alapjául” (Hadrovics 1969: 7). A

nyelvtanuló természetesen nem a formális logika kategóriáira alapozva tanulja a nyelvet, hanem használati értékek és a jelentésviszonyok alapján. Érdemes tehát megvizsgálni, milyen osztályozási módszert ajánl Hadrovics. Funkcionális magyar mondattanában tartalomadás alapján osztályoz, s kétféle típust különböztet meg: a lényegi tartalmat adókat (ezek a *hogy* kötőszós mondatok); valamint a részleges tartalomadókat (ezek a vonatkozó mellékmondatok). Az első szempont tehát a kötőszó milyensége (*hogy*, illetve vonatkozó kötőszó).

A következő felosztás a vonatkozó mondatokat érinti a szerkesztésmód kötöttsége tekintetében: a vonatkozó névmási kötőszós mondatok a vonzatosságot illetően a *hogy*-os mondatokkal mutatnak rokonságot, s az ilyen mondat kötött szerkesztésmódú lesz; a vonatkozó határozószós mondatok viszont mindig szabad szerkesztésmódúak. Valószínűleg emiatt (a szintaktikai kötöttség a szemantikai szabadsággal fordított arányban változik) erre a típusra rakódott rá a sajátos jelentéstartalmak (hasonlítás, feltételesség, következményesség). Mivel a feltételesség inkább a szubsztanciafogalmat kifejtő mellékmondatokhoz kapcsolódik, áttérjedése a *hogy*-os mondatokba csak többszörös áttételeken keresztül jöhetett létre, de mint látni fogjuk, néhány ilyennel is találkozhatunk. Érdekes, hogy a tagmondatok közötti mélyszerkezeti viszonyokat vizsgáló generatív mondattan is hasonló különbségeket állapít meg: kategoriális alárendelés néven tárgyalja a *hogy* kötőszós és a vonatkozó kötőszós mondatokat, s független alárendelésként a vonatkozó határozószóval bevezetett és a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatokat.

„Az eddigiekből talán világossá vált, hogy az alárendelő mondatok egyes típusainak természetéről: jellemzőiről a tartalomadás módjára, a szerkesztésmód kötöttségére vagy szabadságára, az esetleges sajátos jelentésárnyalatra nézve a **kötőszó** árulkodik” (Haader 2000). Hadrovics – bár a fogalomszók tartalomadásával kapcsolatosan ellenzi a mondatrész szerep alapján történő kategorizálást (itt a jelentés és a mondatbeli szerep elválik egymástól) – a határozószók tartalomadásában már a mondatrészbeli szerepre is hivatkozik. A végkövetkeztetés tehát az, hogy a mondatrészkifejtésre továbbra is szükség van, de nem kizárólag erre kell építeni a rendszert. Az elrendezésben választható fő szempontnak vagy a mondatrészkifejtés, vagy a kötőszó szerinti felosztás, vagy a szerkesztésmód kötöttsége, illetve szabadsága, de mindegyik valamilyen módon tárgyalandó (Haader 2000).

A Magyar grammatika is e szempont figyelembevételével tárgyalja a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatokat, e rész szerzője szintén Haader Lea. Először a mondatrészkifejtő szerep szerint rendszerez, majd a mondatrészkifejtéstől elszakadva is felállít nyolc kategóriát. Ezek rövid összefoglalását adom meg az alábbiakban.

1. A beszélő nem nyilvánít véleményt arról, hogy a feltétel bekövetkezhet-e. Az állítmány kijelentő módban van: *Ha nem adsz pénzt, nem tudom megvenni a könyvet.*

2. A beszélő bizonytalan a feltétel és a következmény megvalósulásában. Az állítmány többnyire feltételes módban van: *Ha te is ott lennél, jobban mennének a dolgok.*

3. A beszélő tudja, hogy a feltétel a közlés idejében nem áll fenn, de lehetségesnek tartja a bekövetkeztét. Az állítmány kijelentő mód jelen vagy jövő idejű: *Ha férjhez mész, neked adom a nagymama meissenai étkezésletét.*

4. A beszélő tudja, hogy a feltétel és következménye nem valósulhat meg. Az állítmány feltételes mód múlt időben, esetleg jelen időben áll: *Ha nem építettek volna atomerőműveket, nem lettek volna atombalesetek.*

5. A beszélő a feltételt tényként fogadja el, ezzel nyomósítja a főmondatban foglaltakat, a főmondat rendszerint kérdő mondat, a mellékmondat állítmánya kijelentő módban áll: *Ha előre láttad a nehézségeket, miért nem igyekeztél jobban?*

6. A mellékmondat modális jelentésű, vélekedést fejez ki a főmondatbeli esemény lehetséges voltát illetően, vagy udvariassági formula: *Ha megengeded, előbb Marinak írok.*

7. A feltételes viszony mellérendelő tagmondat-együttes, nincs kötőszó: *Semmi gondom nem volna, csak lenne már itt a nyári szünet!*

8. A főmondatukat vesztett mellékmondatok, az óhajtó mondat egyik fajtája: *Ó, ha itt lehetnél!*

Ezen a felosztáson a nyelvtenár már elindulhatna, de Haader kategóriái konkrétabb tálalásban nagyrészt megtalálhatók Hadrovics rendszerezésében, aki a következő kategóriákat állította fel, s a funkciók és a leggyakrabban használatos főmondatbeli kifejezések és a kötőszók megadásával tovább is osztályozta. Előbb azonban célszerű tisztázni, hogy mit is tekint Hadrovics feltételes mellékmondatnak. Idézem: „A fő- és mellékmondat cselekvésének találkozásakor az idő- és alkalom-meghatározáshoz hasonló kapcsolat létesül akkor is, ha a mellékmondatot *ha* vezeti be. Az ilyen mondatokat hagyományosan feltételes mellékmondatoknak nevezzük.” (Hadrovics, 1969. 321.) A két mondat alkalmoszerű találkozásából adódnak a speciális funkciók, többek között a főmondati cselekvés megvalósulásához szükséges feltétel is. Hadrovics megkülönbözteti az ún. igazi feltételes mondatokat, amelyekben a *ha* kötőszó nem helyettesíthető a *mikor*-ral. Az alábbi felosztásban ezekről van szó:

1. Még meg nem valósult feltétel: magában foglalja a megvalósulás vagy meg nem valósulás lehetőségét. Ide illene Haader 1., 3. és 6. pontja (esetleg a 2. pont);

2. Megvalósult feltétel: Haader 5. pontja;

3. Meg nem valósult (meg nem valósulható) feltétel: Haader 4. pontja (s esetleg 2. pontja, bár Haader ebben a pontban nem veti el teljesen a megvalósulás lehetőségét);

4. Hadrovics külön foglalkozik a függő óhaj kategóriájával, s ha elfogadjuk összetett mondatnak a 7. és 8. pontban szereplőket, talán ebbe a kategóriába oszt-

hatnánk be. Bár véleményem szerint inkább óhajtó mondatnak kellene őket minősítenünk.

A továbbiakban a nyelvtanár szemével vizsgáljuk meg, mennyire használható a Hadrovics-féle osztályozás a tanításban, különösen annak tükrében, hogy a magyart idegen nyelvként tanulók aligha szeretnék nyelv helyett nyelvtant tanulni. Elsősorban a szemlélet iránt szeretném felhívni a figyelmet, s nem törekedtem a feltételes mondatok teljes körű felsorolására. A táblázatokban a vastagon szedett részek azok, amelyekkel a feltételes mód tanításakor találkozunk a különböző nyelvkönyvekben. A többi forma nyomon követése még további időt igényelne annál is inkább, mert a mindennapi kommunikáció szerves része.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy kezdő szinten a feltételes mondatoknak csak töredékét tanítjuk feltételes mondatként, sőt időhatározói mellékmondat is közéjük keveredik (l. *Színes*). Nem hívjuk fel a figyelmet arra, hogy feltételességet nemcsak feltételes és kijelentő módú igealakokkal fejezhetünk ki, hanem felszólító móddal, s a főmondat olykor kérdő formájú is lehet, sőt alkalmanként el is maradhat. Kevésbé látjuk el tanulóinkat azokkal a stratégiai eszközökkel, amelyeknek segítségével árnyaltabban és ezáltal egyértelműbben tudják kifejezni magukat. Lassan túl kellene lépniük a „*ha...*, *akkor...*” formulán s az alapszinten.

A mellékelt táblázatokban megtalálhatjuk a feltételesség kifejezésének lehetőségeit a funkcionalitás szempontja szerinti csoportosításban Hadrovics (1969) alapján, illetőleg – vastagon kiemelve – azokat a formákat, melyek a kezdő nyelvkönyvekben előfordulnak. Néhány mondatot azonban áthúztam, mivel Hadrovics eleve nem tekinti feltételes mondatoknak azokat, melyekben a *ha* helyettesíthető *mikor*-ral.

Dolgozatomban nem beszéltem a feltételes móddal kapcsolatos egyéb kérdésekről, például azon mondatokkal, amelyek tartalmaznak ugyan feltételes módot, de nem feltételes mondatok. Ilyenek például a kijelentés: *Építész szeretnék lenni*; a függő kijelentés: *Jó volna, ha még veletek maradhatnánk néhány napig*; az ellentétes mondatok: *Szívesen beszélgetnék veled, de most nincs időm*; az udvarias kérés, felszólítás: *Becsuknád az ablakot?* Mindezek még áttekinthető kérdések, de tárgyalt témánk is számos részproblémát vethet fel, s továbbgondolásra érdemes.

IRODALOM

- BALOGH Judit (2001): A kereszteződő szófajúságról. *Nyr.* 125/4.
 BÁRCZI Géza (1975): *A magyar nyelv életrajza*. Gondolat, Budapest
 GRÉTSY László – KOVALOVSKY Miklós (főszerk.)(1983): *Nyelvművelő kézikönyv*. Akadémiai Kiadó, Budapest
 HAADER Lea (2000): A mellékmondatok osztályozásának problémái. *Nyr.* 124/4.
 HAADER Lea (2000): Az alárendelt összetett mondatok. In: *Magyar grammatika* (Szerk.: Keszler Borbála). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 472-540.
 HADROVICS László (1969): *A funkcionális magyar mondattan alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest
 HORVÁTH László (2001): *A volna : lenne* kettősség kontrollvizsgálata. *Nyr.* 125/2.

- KIEFER Ferenc (2000): *Jelentélmélet*. Corvina, Budapest [é.n.]
- KUGLER Nóra (2000): A mondattan általános kérdései. In: *Magyar grammatika* (Szerk.: Keszler Borbála). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 369-386.
- KUGLER Nóra (2000): Az igeragozás. In: *Magyar grammatika* (Szerk.: Keszler Borbála). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 104-122.
- LACZKÓ Krisztina (2000): Az alaktan tárgya és alapkategóriái. In: *Magyar grammatika* (Szerk.: Keszler Borbála). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 37-51.
- T. SOMOGYI Magda (2000): *Toldalékrendszerezésünk vitás kérdései*. Tinta Könyvkiadó, Budapest

NYELVKÖNYVEK

- ERDŐS J. – KOZMA E. – PRILESZKY CS.– UHRMAN GY. (1979): *Színes magyar nyelvkönyv*. Tankönyvkiadó, Budapest
- GINTER K. – TARNÓI L. (1976): *Ungarisch für Ausländer*. Tankönyvkiadó, Budapest
- HLAVACSKA E. – HOFFMANN I. (szerk.), LACZKÓ T. – MATICSÁK S. (1993): *Magyar nyelvkönyv közép-haladóknak*. Debreceni Nyári Egyetem
- KOVÁCSI Mária (1997): *Itt magyarul beszélnek* III–IV. Magyar Nyelvi Intézet, Budapest

A feltételes mondatok 1.

Még meg nem valósult feltételt fejez ki	FUNKCIÓ	KIFEJEZÉSEK	PÉLDA
megvalósulás vagy meg nem valósulás lehetősége	ha....., akkor / úgy	Ha jó idő lesz, kirándulunk. (Hungarolingua, 1993.) (Ha nem kell tanulnom, mindig velük vagyok. (Színes, 1980.) Ha egy gyerek eléri a 3 éves kort, akkor általában óvodába kerül. (Színes, 1980.) Ha rossz járműre szállunk, könnyen eltévedünk. (Hungarolingua, 1993.) Ha nem leszünk fáradtak, sétálhatunk egyet ott is. (Hungarolingua, 1993.) Pirike, ha keresnek, mondja, hogy egy óra múlva itt vagyok. (Ginter–Tarnói, 1976.)	
értelmezői funkció	mindig, ha később, holnap, reggel stb., ha csak	Mindent boldog vagyok, ha jössz. Majd folytatjátok a munkát reggel, ha világos lesz.	
feltétel fontossága	csak	Csak akkor jövök, ha hívsz.	
tagadás érvénytelenítése egy esetre nézve	főmondatban: nem..... csak (akkor, úgy), ha	Nem szeretek sokat beszélni, csak ha kényelmesen ülök.	
a főmondatban álló felszólítást a mellékfm. váltja ki	mellékmondatban: ha csak..... nem	Nagyon ritkán találkozhatunk, ha csak te is nem jössz ide tanulni.	
a főm. általános érvényű jelentésű	ha....., (akkor)	Ha jó bort akarsz inni, gyere Csopakra. Ha félsz a kutyától, ne menj közel hozzá.	
a főm. jelentőségének kiemelése	ha.....egyáltalán egyáltalában	Ha a feladatot egyáltalán meg lehet oldani, az csak közös erővel történhet.	
a mellékfm. kétkedést is kifejez	a mellékmondatban: ha aztán, ha egyszer	Ha egyszer én mondom, akkor úgy van.	
	valóban, tényleg, igazán, csakugyan	Ha valóban akartok valamit tenni, azonnal hozzá kell fognunk.	

A feltételes mondatok 2.

Megvalósult feltétel	FUNKCIO	KIFEJEZÉSEK	PÉLDA
Meg nem valósult feltétel	a fő- és mellékm. kijelentést tartalmaz a megvalósult feltétel nem hatásos	ha....., (akkor) a főmondatban kérdés	Ha már ide ültél, beszéljessünk. Vajon miért nem tanít a barátod, ha olyan szép pályának tartja a tanárságot?
	összehasonlító és fokozó szerep a megvalósult feltétel előidézi a főmondatban levő felszólítást, óhajítást megengedő funkció tényvt állapít meg	a főmondatban kérdés is / még.....is	Ha már eljöttél, vegyél is részt a munkában! Ha elfogadnám is a véleményedet, ez a dolgom nem változtatna. De ha nem használ, nem is árt.
Meg nem valósult feltétel	mindkét mondat állhat jelen vagy múlt időben	ha....., (akkor)	Ha jó idő lenne, kirándulnánk. Ha jó idő lett volna, kirándultunk volna. (Hungarolingua, 1993.) Ha nem beszélnék gyakran magyarul a barátaimmal, biztosan nehezebben haladnék a nyelvtanulásban. (Színes, 1980) Ha lett volna kocsink, megnéztük volna Pécsset, Sopront. (Ginter–Tarnói, 1976.) Negyed tíz óta várt ott, mert egy engedélyre volt szüksége, amit nekem kellett volna aláírom. (Ginter–Tarnói, 1976.) Ha mindent kellett volna aláírom. (Ginter–Tarnói, 1976.) Ha nekem sok pénzem lenne, nem kellene dolgoznom többet. (Hungarolingua, 1993.)

A feltételes mondatok 3.

	FUNKCIÓ	KIFEJEZÉSEK	PÉLDA
	a bevezető mondat felelhet egy képzetelbeli kérdésre	azon imádkozik, azt kívánja, arra gondol, eszébe jut, kívánságát fejezte ki, megtenné-e, lehetetlen, nem hiszem	Az anya azon imádkozott, bárcsak meggyógyulna a gyermeke.
	vág, akarat, óhaj kifejezése	a mellékmondatban felszólító vagy óháj (feltételes) mód a főmondatban: anélkül	Dehogy tudtam anélkül élni, hogy öt egy napig ne lássam.
	a mellékm. meg nem valósuló körülményt fejez ki	anélkül, hogy úgy, hogy	Nem múlik el nap úgy, hogy fel ne hívjon. Anélkül, hogy elmondanád az egész szótárat, elhiszem, hogy ezek teljesen normális magyar szavak. (Kovácsi, 1997.)
	valaminek be kellene következnie, de nem következik be	ahelyett, hogy	Amikor már indulununk kellene, miért olvasol ahelyett, hogy öltözködnél? (Kovácsi, 1997.)
	a mellékm. megvalósulást, a főm. irreális vágyat fejez ki	ahelyett, hogy	Ahelyett, hogy szóród a pénz, vegyél / venniél valami hasznos dolgot. Szívesebben ülnék most a Balaton vízében, mint ebben a forró épületben. (Ginter–Tarnói, 1976.)

Függő óhaj

	Funkció	Kifejezések	Példa
Kijelentés			Építész szeretnék lenni. (Színes, 1980.) Jó lenne szép házakat, épületeket tervezni. (Színes, 1980.)
Függő kijelentés	a főmondat megvalósulását alkalomhoz, feltételhez kötik	sajnálna, nem bánna, jó, jó volna/lenne,	Jó volna, ha még veletek maradhatnánk néhány napig. (Ginter–Tarnói, 1976.) Talán mégis jobb lett volna, ha az anyósa tanácsa szerint vette volna meg az ajándékot. (Ginter–Tarnói, 1976.) Jó, ha van nálunk térkép. (Hungarolingua, 1993.)
Ellentétes mondatok	az ellentétet a próbálkozás és annak sikertelensége adja	szeretett volna	Éva szeretett volna a másik oldalra is menni, de a légikisasszony az üléshez kötötte őt az ott levő övvel. (Ginter–Tarnói, 1976.) Elmehtünk volna más vidékre is, de te jobban szeretsz a mamád szoknyája mellett ülni. (Ginter–Tarnói, 1976.) Szívesen beszélgetnék veled, de most nincs időm. (Hungarolingua, 1993.)